

Gozdsu Manó élete és tevékenysége

(1802-1870)

Gozdsu Manó (Emanuil Gojdu) macedoromán kereskedő családból származott. Apai ágon Macedóniáig nyúltak vissza a gyökerei, a Gozdsu család ugyanis 1769-ben a török veszedelem elől menekült el *Moscopolis* városából, amely ma Albánia területén található. Útjuk először Lengyelországba vezetett, de jó két évtizeddel később – több görög és macedoromán kereskedőcsaládhoz hasonlóan – Magyarországon telepedtek le. A Gozdsuk *Miskolcon* találtak otthonra, ahonnan a család egyik ága *Nagyváradra* költözött. Ebből a családból származik egyébként a híres elmagyarosodott író, hírlapíró, *Gozdsu Elek* is.

Gozdsu Manó 1802. február 9-én született Nagyváradon. A nagyváradi román iskolában, majd a helyi katolikus gimnáziumban tanult, utána pedig a jogi akadémiára jelentkezett. Egy évvel később Pozsonyba ment tanulni, ahová *Szlemenics* jogtanár országos híre vonzotta. Tanulmányait 1823-ban fejezte be Pesten, ahol királyi táblajegyzővé avatták. Huszonegy éves volt, amikor ügyvédi oklevelet szerzett. Három évig *Vitkovics* Mihály pesti ügyvéd, a szerb és magyar nyelven verselő költő irodájában dolgozott. *Vitkovics* házának rendszeres vendégei voltak a magyar irodalom akkori jelesei, köztük *Kazinczy* Ferenc, *Virág* Benedek, *Berzsenyi* Dániel, a *Kisfaludyak* és *Fáy* András. Az ifjú Gozdsu, a házigazda barátjaként és munkatársaként, szintén részt vett ezen az összejöveteleken. Barátságot kötött meghívott irodalmárokkal, s rajtuk keresztül megismerkedett a magyar irodalommal is. Ő maga is közreadott néhány magyar nyelvű költeményt a *Szépliteraturai Ajándék*-ban (1826). Gozdsu ugyanakkor a *Grabovsky* házában működő román irodalmi szalont is látogatta, ahol *Dimitrie Pichindeal*, *Teodor Aaron*, *Damaschin Bojincă*, *Moise Nicoară*, *Ioan Teodorovici* voltak az állandó vendégek.

Három évi gyakornokoskodás után, Gozdsu önálló ügyvédi irodát nyitott. Ő volt az első ügyvéd, aki 1826-ban – az addigi latin helyett – magyar nyelvű keresetlevelet adott be a pesti és budai tanácsok-

Emanuil Gojdu (Gozdsu Manó)

hoz. Figyelemre méltó volt ez a tett, hiszen az ikervárosokban évszázadok óta a latin volt a törvénykezési nyelv, s még inkább különleges lépés, mivel Gozdsu románként vallotta magát. A korabeli újság úgy könyvelte el a lépést, hogy hazánk fővárosában ez a román származású ügyvéd a magyarosodás fejlődését segítette elő a szenátorok és ügyvédkollégák nagy csodálkozására. Ő azonban nem elégedett meg ennyivel: a pesti görög-román egyház németül vezetett jegyzőkönyveinek magyar nyelvű szerkesztése is az ő nevéhez fűződik. A görögök addig nem ismerték el a román, a románok pedig a görög nyelv elsőségét, s ezért írták németül az okmányokat. Az 1836-ban már előkelő ügyvédként és befolyásos személyiségként számon tartott Gozdsu Manó erős pártot alapított a német nyelv „leváltására”. Kezdeményezése sikerrel járt.

Rövid idő elteltével Gozdsu lett az egyik legkeresettebb ügyvéd Pesten. Védőbeszédeit hazai és külföldi szaklapok is közölték, őt, magát pedig példaként állították a pesti és pozsonyi egyetem jogi karának hallgatói elé. Vállalkozó szellem lévén, Gozdsu hamarosan jelentős bankbetétek felett rendelkezett, különböző ingatlanokat, részvényeket vásárolt Pesten. 1832-ben harmincezer forintért megvásárolta Wilhelm

A szerző a Magyarországi Románok kutatóintézetének igazgatója, költő, verseit románul és magyarul publikálja.

Sebastian Király utcai házát, majd a körülötte levő telkeket is. 1854-ben felparcellázta ezeket, és egy sor üzletet épített a háza körül. Ez a környék a mai napig is a *Gozsdu-udvar* nevet viseli. A későbbiekben is ingatlanokba fektette a vagyonát, amely egyre nőtt.

Gozsdu a pesti román kultúra legnagyobb mecénása lett. Elég korán pártfogásba vette a román irodalmat, pénzzel támogatta a Budai Egyetemi Nyomda román nyelvű műveit. A pesti macedoromán iskola tanítója, Ștefan P. Niagoie, által kiadott *Calendarul Românească* és a Zaharie Carcalechi szerkesztette *Biblioteca Românească*-t nemcsak pénzelte, hanem írt is ezekbe a kiadványokba.

Az 1848-as események során Gozsdu Manó a politikai porondon is színre lépett. Május 21-én az ő házában gyűltek össze a románok, ahol két jelentős dokumentumot, memorandumot is elfogadtak. Ez a gyűlés bizalmat szavazott a Batthyány-kormánynak. 1849 novemberében, az akkori kormány – mint született románnak – felajánlotta neki a Bihar megyei császári biztos tisztséget, ő azonban nem érezte magát erre alkalmasnak, és ügyesen kitért a megiszteltetés elől.

Az októberi diploma közzététele után, 1860-ban, Gozsdu Krassó vármegye főispánjává nevezték ki, s a főrendiház jegyzőjévé választották. A felirati vitában kitűnő beszédet tartott. Nem sokáig maradt főispán. Az 1861-iki országgyűlés feloszlása után ugyanis Magyarország kancellárja, az összes főispánt megkérdezte: hajlandók-e végrehajtani az intézkedéseit. Gozsdu azt válaszolta neki, hogy: „... ha egy alkotmányos főispán egy nem alkotmányos kormány abszolutisztikus intézkedéseit hajtja végre, az nem tekinthető alkotmányos főispánnak és mintsem, hogy ilyennek tekintessem, inkább lemondok.”

Az országgyűlés feloszlása után rövid időre visszavonult a politikától, és leginkább a jogász pályának szentelte életét. A gazdaság egyes szféráiban már otthonosan mozgott. Elnöke lett a *Pesti Biztosító Társaságnak* és *Concordia* gőzmalom társaságnak.

1865-ben a Bihar vármegyei Tenke választókerületében országgyűlési képviselőnek választották. Ezen időszakban érlelődött benne, hogy vagyonának egy részét román kulturális célokra fogja hagyni. Ezt látszik igazolni az a körülmény, hogy a választóknak arra a kiáltására, hogy: „Éljen Gozsdu!”, azzal felelt, hogy Gozsdu csak addig éljen, amíg a román népért él.” Az országgyűlésben Deák Ferenc politikájának híve volt. (A „haza bölcséhez” egyébként régi barátság fűzte.) Politikusként Gozsdu a románok és magyarok békés együttműködéséért küzdött, noha voltak olyan románok, akik ezért a törekvéséért renegátnak tartották. Többször hangoztatta a két nép közötti ellenségeskedés veszélyét, így a főrendiházban tartott híres beszédében többek között ezeket mondta: „Az isteni gondviselés, maga a világ népeinek Istene tűzte ki a magyar és román nemzetnek azon rendeltetését, hogy együtt kell nekik egy örökké tartó frigyben élniük, egymással van dicső jövőjük, egymással szemközt mindkettőjüknek veszniük kell.” Gozsdu nagyon jó

szónok volt, beszédei megjelentek az *Országgyűlési Naplóban*.

1869-ben Gozsdu a legfőbb ítélőszék bírójává nevezték ki. Betegsége miatt azonban csak pár hónapig maradt ebben az állásban, 1870. február 3-án elhunyt. A Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra.

1869. november 4-én megalkotott végrendeletében vagyona jelentős részéből létrehozta a saját nevét viselő magánalapítványt („Fundatiunea lui Gozsdu”), amely ösztöndíjakkal segítette a magyarországi és erdélyi görög keleti vallású diákokat. A kuratóriumot a mindenkorai nagyszebeni román ortodox érsek, az erdélyi és magyarországi román görögkeleti püspökök, valamint három ortodoxvallású világi férfi alkották. Az alapítványi vagyonát a nagyszebeni ortodox érsekség pénztára kezelte. A Monarchia egyik legnagyobb magánalapítványa a Király utcai, Dob utcai és Holló utcai ingatlanokból valamint különböző nagy értékű részvényekből állt. (Az elsőként említett két ingatlanból állt össze az ún. Gozsdu-udvar, az utóbbi telken pedig máig a Budapesti Román Ortodox Egyházközség parókiája működik.) A Gozsdu Alapítvány az arra rászoruló ortodox román ifjakat támogatta tanulmányaik folytatásában (1871-1919 között 5 634 ösztöndíjat utalt ki). Az alapítványnak döntő szerepe volt abban, hogy a XIX. század második felében létrejöhetett az izmosodó és erősödő román értelmiség. Közel ötven éves működése nagyon fontos hatással volt a magyarországi román kultúra fejlődésére is.

Az első világháború befejezése után alapvetően új helyzet állt elő, ugyanis az alapítvány vagyona Magyarországon maradt, a kuratórium azonban Nagyszebenben, ami Romániához került. Az alapítványi támogatás alanyainak, az ortodox románságnak is csak töredéke maradt ráadásul magyar fennhatóság alatt. A problémát a Trianoni szerződés próbálta rendezni. Ennek 249. cikkelye kötelezte Magyarországot, hogy visszaszolgáltassa az alapítványok vagyonát. A húszas évek elején meginduló tárgyalások azonban hamar elakadtak, mivel a magyar kormánynak kezdettől fogva az volt az álláspontja, hogy viszonyossági alapon kell rendezni az alapítvány ügyét. A románok vitatták a magyar ellenkövetelések jogosságát. A húszas-harmincas években számos tárgyalás folyt a két ország közt, de képtelenek voltak megegyezni. 1924-ben és 1930-ban kötöttek ugyan ideiglenes megállapodásokat, de csak 1937. október 27-én sikerült megállapodniuk a két ország képviselőinek Bukarestben. E végső megegyezés értelmében Magyarország köteles volt kiszolgáltatni 30 napon belül Romániának az alapítvány teljes vagyonát. Az egyezmény ratifikációjára azonban csak nagy sokára került sor, ugyanis a román parlament csupán 1938. január 27-én, a magyar országgyűlés pedig 1940. július 5-én hagyta jóvá a megállapodást. A Románia és Magyarország között 1944. szeptember 6-án beállt hadiállapot következtében a minden korábban kötött kétoldalú megállapodás, tehát az 1937-es is, hatályát veszítette. 1952-ben a magyar kormány a Gozsdu Alapítvány ingatlanait és vagyonát is államosította.